

Asia: VN/34876/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi annetun hallituksen esityksen (HE x/2026 vp) täydentämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleistä

Helsingin hovioikeus on antanut samaa teemaa koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta lausunnon sisäministeriölle 16.4.2026. Uudessa luonnoksessa esitetään jälleen uusia toimivaltuuksia poliisilain salaista tiedonhankintaa koskevaan 5 lukuun, uhkaperusteista tiedonhankintaa rikostiedustelua koskevaan 5 b lukuun sekä pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevaan 10 lukuun.

Kysymyksessä on monimutkainen kokonaisuus ja kahdessa eri paketissa pyydetuille lausunnoille perusteluna on se, että nyt kysymyksessä oleva jälkimmäinen osa liittyy eduskunnassa jo vireillä olevaan perustuslain 10 §:n muuttamista koskevaan hallituksen esitykseen (HE 50/2026 vp). Jälkimmäinen osa sisältää ilmeisesti sellaisia ehdotuksia, joita ei hallituksen esitysluonnoksen kirjoittajien mielestä voitaisi nyt voimassa olevan perustuslain mukaan säätää kuin poikkeuslakina.

Tämä rakenne tekee ehdotuksista vaikeasti hahmotettavia, eikä tilanne juurikaan parane sillä, että jälkimmäiseen esitysluonnokseen on sisällytetty rinnakkaistekstit alkuperäisen ehdotuksen ja täydentävän ehdotuksen välillä. Nämä rinnakkaistekstit ovat osittain puutteellisesti merkitty.

Lausunnonantajille on annettu aikaa lausua nyt kysymyksessä olevasta ehdotuksesta vajaat kaksi viikkoa ennen juhannusta elokuun alkuun, joka on luonnollisestikin varsin vaikea aika antaa asiasta lausunto myös Helsingin hovioikeudessa. Tämä lausuntopyynnön ajoitus edustaa huonoa lainvalmistelutapaa. Kysymyksessä on vaikea ja periaatteellisia kysymyksiä sisältävä ehdotus lukuisine yksityiskohtineen. Lausunnon antamiseen olisi annettava huomattavasti enemmän aikaa eikä se saisi sisältää lomakautta. Näin siis ainakin, jos lausuntokierros pidetään siinä tarkoituksessa,

että se antaisi jatkovalmistelulle aineksia ehdotusten uuteen harkintaan. Hovioikeus voi nyt nostaa esille vain muutamia esitysluonnokseen sisältyviä ongelmallisia kohtia. Kattavaa lausuntoa ei pystytäkään tällä aikataululla antamaan.

Uuden esitysluonnoksen sisällöstä

Edellä sanotuista syistä hovioikeus ensinnäkin viittaa jo antamaansa lausuntoon, jossa tuotiin mm. esille epäilyksiä ehdotettujen varsin pitkälle menevien keinojen tarpeeseen suhteessa tosiasiaissa tapahtuneisiin muutoksiin rikollisuudessa. Lisäksi rikostiedustelutoimivaltuudet rikospoliisille on kirjoitettu käytännössä saman mallin mukaisesti kuin suojelupoliisille ja puolustusvoimien sotilastiedustelulle jo voimassa olevat toimivaltuudet. Kuitenkin viimeksi mainitut toimivaltuudet on tarkoitettu muuta kuin rikostorjunnallista käyttöä varten.

Samaten merkittävä tähänkin esitykseen sisältyvä ongelma on poliisin toimivaltuuksien laajamittainen käyttömahdollisuus jo ennen kuin mitään rikosta tai sen valmistelua on tapahtunut. Tällaisen sääntelyn tulisi olla hyvin tarkkarajaista. Sääntely, joka pitkälle perustuu poliisilain 5 luvun puolella rakenteeseen: henkilön ”voidaan perustellusti olettaa” syyllistyvän rikokseen, ei tuo juurikaan oikeusturvaa toimenpiteen kohteelle ainakaan niissä tapauksissa, joissa päätöksentekijä ei ole poliisin ulkopuolinen taho, kuten tuomioistuimien. Esitysluonnoksessa toimivaltuuksien käyttö on monissa tapauksissa annettu suoraan poliisille. Vastaavasti ehdotetun uuden poliisilain 5 b luvun rikostiedustelukeinojen puolella tuomioistuimen päätösvalta on ehdotettu olevan varsin kapea (ehdotettu 5 b luvun 7 §) ja keskeinen käytön edellytys on muotoa: keinoja voidaan kohdentaa henkilöön, jonka ”voidaan olettaa osallistuvan” yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan. Useissa tilanteissa päätösvalta keinojen varsinaisesta käytöstä on jätetty yksin poliisille. Nämä ovat hovioikeuden mielestä ongelmia riippumatta siitä, minkä sisältöinen perustuslaki Suomessa on voimassa.

Sijaintitiedon ja yhdistämistiedon hankkiminen

Nykyiset tukiasematietojen hankkimista koskevat säännökset ehdotetaan muutettavaksi yhdistymistietojen hankkimista koskeviksi säännöksiksi. Yhdistymistietojen hankkiminen mahdollistettaisiin myös poliisilain 5 b luvun rikostiedustelukeinoja koskevassa säännöksessä. Lisäksi ehdotetaan poliisilain 5 lukuun ja pakkokeinolain 10 lukuun ehdotetaan lisättäväksi sijaintitiedon hankkimista koskevat säännökset. Sijaintitiedon hankkiminen mahdollistettaisiin myös poliisilain 5 b luvun rikostiedustelukeinoja koskevassa säännöksessä.

Yhdistymistietojen hankkimisella tarkoitettaisiin tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään tai tietyssä sijainnissa tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajan tietokantaan yhdistyneistä tai yhdistyvistä teleosoitteista ja telepäätelaitteista tai yksilöivistä tunnisteista. Sijaintitiedon hankkimisella puolestaan tarkoitettaisiin viestintäverkosta, telepäätelaitteesta tai tietoyhteiskunnan palvelun tarjoamisen yhteydessä kerättävää tai käsiteltävää tietoa, joka ilmaisee teleosoitteen, telepäätelaitteen tai tietyn yksilöivän tunnisteen sijainnin. Pakkokeinolain 10 luvussa on nykyisin säännökset vain sijaintitietojen hankkimisesta epäillyn tai tuomitun tavoittamiseksi.

Sijaintitiedon hankkiminen merkitsee huomattavasti pidemmälle menevää toimivaltuutta kuin nykyinen tukiasematietojen hankkiminen. Yhdistymistietojen hankkiminen puolestaan näyttää vastaavan sisällöltään nykyistä tukiasematietojen hankkimista koskevaa sääntelyä.

Sijaintitiedon hankkimista koskevassa ehdotuksessa kiinnittyy huomio siihen, että sen soveltamisala on laaja ja edellytykset nojaavat edellä sanottuun rakenteeseen ”voidaan perustellusti olettaa” tai ”voidaan olettaa osallistuvan” rikokseen. Poliisilain 5 luvun ehdotetussa 10 a §:ssä huomio kiinnittyy myös siinä olevaan 3 momenttiin. Sen perusteella sijaintitiedon hankkimiseen poliisilla on lopulta oikeus muista edellä samassa pykälässä ehdotetuista edellytyksistä välittämättä, jos keinon käyttäminen ”on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi”. Ehdotetussa muodossaan tämän 3 momentin säännös on todella laaja poikkeus. Ehdotettua poikkeussäännöstä tulisi täydentää esimerkiksi seuraavasti: jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi. Muussa tapauksessa 3 momentin säännös muodostuu helposti pääsäännöksi eikä säännöksen muilla edellytyksillä ole merkitystä. Asiaa ei riittävästi auta hallituksen esitysluonnoksen perustelu (s. 68), että vaaran tulisi olla konkreettinen.

Edelleen sijaintitiedon hankkimisesta päättäminen on ehdotuksessa hovioikeuden näkemyksen mukaan muutenkin jätetty liian laajasti yksin poliisin toimivaltaan. Hieman mutkikkaan rakenteen mukaan ehdotetussa poliisilain 5 luvun 10 b §:stä on pääteltävissä, että sijaintitiedot voitaisiin hankkia yksinomaan poliisin päätöksin kahden viikon ajalta (viikko eteen- ja taaksepäin päätöksenteosta). Todennäköistä on, ettei tämän pidempää aikaa sijaintitietojen hankkimiselle juurikaan tulla tarvitsemaan. Poliisin yksin käyttämää toimivaltaa perustellaan sillä, että reaaliaikainen tiedonhankinnan aloittaminen edellyttää tyypillisesti nopeasti tehtävää päätöstä (esitysluonnos s. 69). Kuitenkin muualla poliisilaissa vastaavia nopeaa päätöksentekoa koskevia tilanteita on ratkaistu esimerkiksi siten, että poliisi voi tehdä päätöksen, joka sitten pitää viedä viimeistään 24 tunnin kuluessa tuomioistuimen vahvistettavaksi/ratkaistavaksi.

Paikkatiedustelu

Paikkatiedustelua koskeva sääntely muistuttaisi eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä HE 98/2026 vp pakkokeinolain 10 lukuun lisättäväksi ehdotettua salaista kotietsintää, salaista erityistä kotietsintää ja salaista paikanetsintää sekä niihin liittyvää haltuunottamista ja jäljentämistä koskevaa sääntelyä. Hovioikeus on tammikuussa 2026 oikeusministeriölle antamassaan lausunnossa tuonut esille, etteivät tuolloin esitetyt perustelut salaisen kotietsinnän tarpeelle olleet nykyisten rikostilastojen perusteella tai muutenkaan vakuuttavia. Vastaava on tuotava esille nyt ehdotetun paikkatiedustelun suhteen (esitysluonnoksen perustelut s. 9–17). Varsin pitkissä perusteluissa huomion kiinnittää sekin, että keskeinen perustelu paikkatiedustelun tarpeelle on se, ettei tällaista keinoa vielä poliisilla ole, vaikka viranomaisten toimivaltuussääntelyssä ei pitäisi olla katvealueita(!)

Lisäksi paikkatiedustelun osalta voidaan esittää samat epäilykset poliisin yksinomaiselle toimivallalle, jota edellä on tuotu esille muiden uusien toimivaltuuksien osalta.

Tuomioistuinten voimavarat

Kuten edellä on todettu, uudet toimivaltuudet toteutuessaan edellyttävät uskottavaa oikeusturvajärjestelmää, joka näissä yhteyksissä tukeutuu vahvasti tuomioistuinten tehtävään toimivaltuuksien käytöstä päättämisessä. Uusien tehtävien johdosta tuomioistuimille on siksi annettava riittävät resurssit näiden asioiden asianmukaista hoitamista varten. Yhtäkään asiaa ei tuomioistuimessa käsitellä ja ratkaista ilman tuomari- ja kansliatyövoimaa. Sekä Helsingin käräjäoikeus että Helsingin hovioikeus ovat jo nyt ruuhkautuneita ja uusien varsin monimutkaisten asiaryhmien tuominen niille vain lisäävät ruuhkia, jollei näitä varten saada tarvittavia htv-resursseja. Esitysluonnoksessa katsotaan, etteivät paikkatiedustelun osalta tuomioistuimet tarvitse ollenkaan resursseja, eli sitä pidetään ilmaisenä uudistuksena. Sijaintiedon hankkimisen osalta esitysluonnoksessa arvellaan työmäärän lisäykseksi 1 htv. Jos ymmärsimme esitysluonnoksessa (s. 60–61) esitetyn oikein, tämän lisäksi uhkaperusteisen rikostiedustelun arvellaan lisäävän tuomioistuinten työtaakkaa vielä yhdellä henkilötövuodella. Lisäksi esitysluonnoksessa korostetaan, että nämä laskelmat koskevat sitä yhteismäärää, jota aiheutuu tästä nyt lausuttavana olevasta esityksestä ja aikaisemmin keväällä kirjoitetusta esitysluonnoksesta. Hovioikeuden käsityksen mukaan arviot tuomioistuimissa tarvittavista resursseista ovat selvästi liian pieniä. Hovioikeus huomauttaa, että edellisessä samaa teemaa koskeneessa esityksessä poliisin voimavaroja arvioitiin tarvittavan lisätä 31–35 henkilötövuodella ja kokonaishinta sisäministeriön hallinnonalalla olisi 6,83 miljoonaa euroa. Lainmuutosten tekeminen edellyttää, että tuomioistuimille annetaan tarvittavat resurssit.

Lehtonen Elina
Helsingin hovioikeus - Lausunnon on valmisteellut hovioikeuden presidentti
Asko Välimaa